Րաֆֆի

Դավիթ Բեկ

3 - ԺԸ

Ջեվու բերդի մեջ բնակվող, գինեվաճառ տիկին Սառայի ներքնատան սենյակներից այս գիշեր միայն մեկը լուսավորված էր: Բայց դրսից լույս ամենևին չէր երևում: Նրա երկու հատիկ նեղ լուսամուտները, որ բացված էին դեպի բակը, այնքան ցած էին, որ հավասարվում էին բակի հատակի մակերևույթին: Այդ լուսամուտները պատած էին հաստ, կապտագույն թղթով, այնպես որ, դրսից անկարելի էր մի բան նշմարել ներքնատան մեջ, առանց թուղթը պատռելու:

Այդ գերեզմանի պես լուռ, մունջ, խոնավ սենյակը, որ հոտում էր գինու ու արաղի կծու արտաշնչությամբ, այս գիշեր այն տեսարանը չէր ներկայացնում, ինչ որ տեսանք այստեղ նախընթաց գիշերում: Ոչ տեր Ավետիքը, որ Խորեն հայր սուրբը, ոչ Ստեփաննոս իշխանը և ոչ էլ Մելիք-Փարսադանի որդի Բալի զորավարը, դրանցից և ոչ մեկը չէր երևում: Չէր երևում և տանտիկինը, որ նախընթաց գիշերը իր ձեռքով խորոված֊ի շամփուրները ներս էր բերում և իր հյուրերին պատվում էր իր պահած ամենապատվական խմիչքներով: Տան փոքրիկ երեխան անգամ տանը չէր, նրա ձայնը չէր լսվում:

Միայն աշտանակի վրա դրած խեցեղեն ճրագը, որ իր ձևով նմանում էր աղավնու, և որի կտուցի միջից դուրս թողած պատրույգը յուղի պակասության պատճառով աղոտ կերպով վառվում էր,— միայն այդ ճրագը ցույց էր տալիս փոքր ի շատե կյանքի նշույլ, բայց հայտնի չէր, թե ումն էր սպասում նա:

Յատուկ Պոէմ

Վերջապես բակի դռան փականքը շարժվեցավ, փեղկերից մեկը կամաց բացվեցավ, մի մարդ լռությամբ ներս մտավ: Նա զգուշությամբ կողպեց իր ետևից դուռը և դիմեց դեպի ներքնատունը: Սենյակի դատարկությունը, երևի, վատ տպավորություն գործեց նրա վրա, որ կարելի էր իսկույն նկատել այն մռայլ տհաճությունից, որ սև ամպի նման անցավ նրա գեղեցիկ դեմքի վրա: Նա մի կողմ ձգեց լայն վերարկուն, որի մեջ փաթաթված էր, և ճակատից բարձրացրեց ահագին մորթե գտակը, որ իջել էր մինչև աչքերը: Նրա զենքերը բաղկանում էին մի զույգ ատրճանակից և ծանր խենջարից միայն, որոնք իսկույն հայտնվեցան, երբ նա վերարկուն մի կողմ ձգեց:

Նա աշտանակի վրայից առեց աղավնաձև ճրագը և շտապով դիմեց դեպի տանտիրուհու սենյակը: Այստեղ նույնպես ոչ ոք չկար: Տհաճությունը, որ սկզբում առաջ եկավ նրա մեջ անհամբերությունից, այժմ երկյուղի փոխվեցավ: «Ի՞նչ եղավ, ո՞ւր մնաց, ի՞նչ պատահեց նրա հետ»,— այդ հարցերն էին կարդացվում նրա տխրամած դեմքի վրա:

Եղել են ժամանակներ, երիտասարդական ջերմ, սիրաբորբոք հասակում, որ այդ մարդը ժամերով սպասել է նրան, որին այժմ անհամբերությամբ կամենում էր տեսնել:— Սպասել է անտառի լռության մեջ, թավուտ ծմակներում, ժայռերի քարանձավներում: Եվ նա, մի գյուղական դեռահաս աղջիկ, իր ծնողներից գաղտնի, շատ անգամ այցելել է նրան և իր կուսական անմեղ համբույրներով քաղցրացրել է նրա առանձնության րոպեները: Բայց երբեք նրա սիրտը այսպես սաստիկ չէր բաբախել այն արարածի համար, որին այժմ մեծ անհամբերությամբ սպասում էր: Դա սիրո բորբոքը չէր, որ այնպես սաստիկ հուզում էր, ալեկոծում էր նրա սիրտը: Նա մինչև անգամ այդ րոպեում մոռացել էր, որ մի ժամանակ սիրել էր նրան: Դա մի մեծ ձեռնարկության այն դրությունն էր, երբ մի մազից էր կախված նրա հաջողությունը կամ անհաջողությունը: Եվ այդ ձեռնարկությունը պիտի կատարվեր այն կնոջ ձեռքով, որին մի ժամանակ սիրել էր նա:

Երիտասարդը կրկին դիմեց դեպի ներքնատունը: Այստեղից ավելի մոտ էր բակի դուռը, կարելի էր իսկույն լսել, եթե ամենաթույլ կերպով անգամ բախելու լինեին: Դեռ չմտած ներքնատունը, նայեց դեպի երկինքը, տեսնելու, թե գիշերվա ո՛ր

ժամն էր: Երկինքը պատած էր նուրբ, սպիտակ շղարշի նման մառախուղով. աստղեր չէին երևում: Այդ ավելի զայրացրեց նրան, աստղերից կարող էր գիտենալ ժամանակը: Այդ միջոցին սկսեցին խոսել աքաղաղները: Նա բարկությունից ամբողջ մարմնով դողաց: Գիշերը թռչում էր...

Նա մտավ ներքնատունը, ճրագը դրեց իր առաջվա տեղում, սկսեց անհանգիստ կերպով անցուդարձ անել նեղ, խեղդող սենյակի մեջ: «Ոչ, նա կկատարե.. անպատճառ կկատարե... մտածում էր նա: Նա ինձ մինչև այսօր էլ սիրում է. այդ սերը նրան ուժ, եռանդ և վստահություն կներշնչե: Նա ինձ համար ամեն բան կանե, միայն թե կրկին կարողանա գրավել իմ սերը: Ա՛խ, եթե կարողանար կատարել... ես նրան կրկին կսկսեի սիրել: Մինչ հսկաները վառոդով և սրով են գործում, թույլ կինը կարող է այլ տեսակ հրաշքներ գործել.. Եվ այդ բանին ընդունակ է Սառան: Որքա՛ն ուրախացավ նա, որքա՛ն անհուն եղավ նրա հրճվանքը, երբ լսեց իմ առաջարկությունը.. Կարծես, սպասում էր մի մեծ զոհաբերություն հանձն առնել, միայն թե կարողանա ինձ մի որևիցե ծառայություն անել: Բայց նա այնքան պաշտելի չէր լինի, եթե այդ ծառայությունը կատարեր միայն իմ սերի համար: Նրա մեջ անգիտակցաբար եռ էր գալիս և մի բարձր, ավելի վսեմ սեր,— ազգի սերը: Ո՞վ մտցրեց նրա մեջ այդ զգացմունքը: Կարծում եմ, ոչ ոք: Նա տեսավ, որ իր սիրած տղամարդը նվիրված է մի գաղափարի, ինչո՞ւ ինքը չմատուցանե միևնույն զոհը, երբ այդ կարող էր հաճելի լինել սիրած տղամարդին: Կինը սիրում է հաճոյանալ. և սերը, ճշմարիտ սերը կարող է առաջնորդել նրան դեպի ամեն ինչ, որ բարձր է: Մի լավ գործ կատարելու համար նա անպատճառ պետք է սիրե. սերի համար նա ամեն բան կանի: Իսկ տղամարդից է կախված ուղղել նրա ճանապարհը թե դեպի վատը և թե դեպի լավը...»:

Կարծես, բակի դռանը մի ձեռք դիպավ: Նա ուրախությամբ դուրս վազեց: Մոտեցավ դռանը:

Ո՞վ ես,— հարցրեց ներսից:

«Նետ»... լսելի եղավ դրսից:

Յատուկ Պոէմ

Երիտասարդը բաց արեց դուռը: Երկուսը միասին խավարի միջով անցավ դեպի խորին ներքնատունը: Նոր եկվորը նույնպես փաթաթված էր լայն վերարկուի մեջ: Նա դարձավ դեպի առաջինը, հարցնելով.

Դու մենա՞կ ես այստեղ, Խորեն հայր սուրբ:

Մենակ եմ, իշխան,— պատասխանեց Խորեն հայր սուրբը:

Իշխանը երիտասարդ Ստեփաննոս Շահումյանն էր:

Դեռ չի՞ վերադարձել տիկինը:

Ես նրան սպասում եմ,— պատասխանեց աբեղան, և նրա ձայնի մեջ լսվում էր սրտի խորին անձկությունը:— Կարծում եմ, նա շատ չի ուշանա, որտեղ որ է, շուտով կհայտնվի:

Այսուամենայնիվ, ես երկար սպասել չեմ կարող, ժամանակը թռչում է,— պատասխանեց իշխանը:— Դուք ինձ միայն այն ասեցեք, վստա՞հ եք, որ նա կարող է կատարել...

Վստահ եմ:

Այն աղախինը չի՞ խաբի նրան:

Երբեք:

Ի՞նչ հիմք ունեք այսպես կարծելու:

Այն աղախինը, որին կոչում են Փարիշան, ազգով հայ է, բռնությամբ մահմեդական են դարձրել: Նա շատ բարեկամ է Սառայի հետ, չեմ կարծում, որ նրան խաբե: Նա սաստիկ տանջված է եղել հարեմի մեջ, այժմ, եթե ոչ ընդհանուր գործի օգուտը, շատ հավանական է, որ վրեժխնդրության զգացմունքը կդրդե նրան Սառայի խորհուրդը կատարելու: Ես կհաղորդեմ ձեզ մանրամասները, միայն խնդրեմ մի քանի րոպեով նստեցեք:

Յատուկ Պոէմ

Իշխանը, թեև շատ շտապում էր, բայց հետաքրքրվեցավ լսել մանրամասնությունները, որովհետև նրանք միևնույն գործին էին վերաբերում, որի համար շտապում էր նա:

Խորեն հայր սուրբը պատմեց խանի ամենասիրելի հարեմներից մեկի որդու ունեցած հիվանդությունը. պատմեց Փարիշանի գործ դրած խորամանկությունը հիվանդի կոկորդի վրա, որ նրանով ստիպեցնե իր տիկնոջը անմիջապես կոչել տալ Սառային որպես բժիշկ: Պատմեց Փարիշանի միայնակ գալը Սառայի տունը և նրան իր հետ տանելը խանի ամրոցը:

Դուք այստե՞ղ էիք, երբ Փարիշանը եկավ,— կտրեց իշխանը Խորեն հայր սուրբի պատմությունը:

Այստեղ էի. ես որոշեցի թե Սառայի և թե Փարիշանի դերերը, թե յուրաքանչյուրը ինչպես պիտի գործե:

Ինչպե՞ս պիտի գործեն,— հարցրեց իշխանը:

Փարիշան կկատարե այն, ինչ որ մենք մեր մեջ վճռեցինք... Իսկ Սառան կբերե ինձ զենքի պահեստի բանալիները:

Նրանք գիտե՞ն մեր պայմանները:

Գիտեն: Գործողությունները կկատարվեն ճիշտ այն րոպեում, երբ կտեսնեն բերդից օդի մեջ բարձրացած ֆշանքը:

Շատ գեղեցիկ,— ասաց իշխանը և միևնույն ժամանակ նրա սառն դեմքի վրա երևաց մի տեսակ ինքնաբավական ցնծություն:— Մենք էլ այսպես իմացում տվեցինք Բեկին,— ասաց նա, վեր կենալով տեղից:

Ի՞նչ միջոցով,— հարցրեց հայր սուրբը զարմանալով:

Տեր Ավետիքը տոմսակ գրեց:

Տոմսա՞կ, ո՞վ տարավ:

Յատուկ Դրէմ

Մի երիտասարդ, ականի միջով:

Ականը արդեն պատրա՞ստ է:

Պատրաստ է: Ավելի քան հիսուն հոգի աշխատում էին նրա վրա:

Իշխանը ավելի պինդ կերպով փաթաթվելով իր վերարկուի մեջ, ահագին մորթե գտակը քարշեց աչքերի վրա, և իր քայլերը ուղղեց դեպի բակի դուռը:

Մենք այլևս չե՞նք տեսնվի,— հարցրեց հայր սուրբը նրան ճանապարհ դնելու ժամանակ:

Տեսնվելու հարկ չկա,— պատասխանեց նա շտապելով. մեզանից ամեն մեկը գիտե, թե ինչ պիտի անե: Ես այժմ գնում եմ տեր Ավետիքի մոտ՝ հաղորդելու նրան ձեզանից ստացած տեղեկությունները, իսկ դուք կսպասեք այստեղ մինչև Սառայի վերադարձը:

Տեր Ավետիքը այժմ ո՞րտեղ է:

Յուզբաշի Սարգսի տանը. այնտեղ մարդիկ է պատրաստում...

Յուզբաշի Սարգիսը բերդի մեջ բնակվող հայերի տանուտերն էր:

Իշխանը դեռ չդուրս եկած ներքնատնից, կրկին դարձավ դեպի հայր սուրբը, ասելով.

Ի նկատի ունեցեք, հայր սուրբ, այստեղի հայ բնակիչների կյանքը կոտորածից ազատելու համար և մեր գործը դյուրացնելու համար անպատճառ պետք է գրավել զենքերի պահեստը: Մենք կհարձակվենք պահեստի վրա այն ժամանակ, երբ ամրոցի մեջ կհայտնվի հրդեհը:

Իսկ ես այդ միջոցին կբաց անեմ ձեր առջև դռները...

Ձեզ ծանո՞թ է ամրոցի դիրքը:

Սառան կառաջնորդե ինձ, նա բավական ծանոթ է:

Մնում է մի բան. մենք պետք է գիտենանք ձեր գնալու րոպեն:

Ես սպասում եմ Սառային, եկածին պես ճանապարհ կընկնենք. և նույն րոպեում մարդ կուղարկենք ձեզ իմացում տալու: Ձեր տեղը ինձ արդեն հայտնի է՝ յուզբաշի Սարգսի տունը:

Հենց այնտեղ: Բարի գիշեր:

Հայր սուրբը նրան ճանապարհ դրեց մինչև բակի դուռը և ետևից դուռը կրկին կողպեց:

Այս գիշեր, ինչպես երևում է, ես անդադար դռնապանի պաշտոն պիտի կատարեմ... ասաց նա իր մտքում, երբ կրկին վերադարձավ ներքնատունը:— Կարծես ճակատագիրը դրա համար է ստեղծել ինձ...

Եվ իրավ, նա Տաթևի միաբանության մեջ նույնպես դռնապանի պաշտոն էր կատարում. վանքի լուսարարն էր, բանալիները նրա մոտ էին պահվում:

Նա մի առանձին բավականությամբ սկսեց անցուդարձ անել սենյակում, շարունակելով իր խոսքը.

Մինչև այսօր, ամեն առավոտ, ամեն երեկո, բաց էի անում վանքի տաճարի դռները, ժամասեր միաբանությունը, մտնելով այնտեղ, աղոթում էր: Իսկ այս գիշեր կբացանեմ խանի ամրոցի դռները, և իմ ընկերները կմտնեն այնտեղ կոտորելու համար...

Ահա քեզ բանալիները... լսելի եղավ մի ձայն նրա ետևից:

Հայր սուրբը շուռ եկավ, տեսավ իր առջև Սառային: Ուրախությունը և զարմացումը փոփոխակի կերպով տիրեցին նրա սրտին:

Դու ո՞րտեղից եկար, բակի դուռը փակ էր:

Երևում էր, Սառան շատ վազվզել էր. նրա ձայնը սաստիկ շնչառությունից կտրատվում էր:

Մեր կտուրի վրայով եկա,— ասաց նա. այնտեղից ճանապարհ կա: Առաջ մտա մեր հարևանի տունը, երեխաս տեսնելու. նրանց մոտ պահ էի տված: Խե՛ղճ տղա, ինչպես հանգիստ քնած էր: Նա չգիտե, թե քանի րոպեից հետո ինչե՞ր կպատահեն... Չուզեցի զարթեցնել, թողեցի այնպես քնած: Հետո շտապեցի այստեղ, գիտեի, որ դու ինձ սպասելիս կլինես:

Արագ շարժումը մի կողմից, ուրախությունը մյուս կողմից, տվել էին տիկնոջ դեմքին խիստ զվարթ պայծառություն: Նա մի առանձին քնքշությամբ բանալիները մեկնեց դեպի հայր սուրբը, ասելով.

Ա՛ռ, ինչ որ ցանկանում էիր:

Հայր սուրբը ընդունեց բանալիները, հարցնելով.

Ինչո՞վ կարող եմ վարձատրել քեզ:

Նրանով, որ դու թույլ տաս ինձ ասել՝ գրկի՛ր ինձ:— Այդ ասելու իրավունքը ինձ համար մեծ վարձատրություն է: Մեր հին, դժբախտ անցքերից հետո ես կորցրել էի այդ իրավունքը, իսկ այժմ, կրկին արժանացրու քո սերին:

Վերջին խոսքերը արտասանելու միջոցին գեղեցիկ կնոջ աչքերում երևացին արտասուքի կաթիլներ: Այդ սրտաշարժ խոստովանությունը աբեղային մոռանալ տվեց բոլոր անցյալը... Նա գրկեց նրան, սկսեց ջերմ կերպով համբուրել:

Ես մոռանում եմ, Սառա, մոռանում եմ բոլորը, թե որքան ցավ, որքան դառնություն պատճառեցիր ինձ քո անհավատարիմ վարմունքով: Ոչինչ ապաշխարություն չէր կարող քավել այդ հանցանքը. ոչինչ սպեղանի չէր կարող բժշկել իմ սրտի վերքը, իսկ այս գիշեր բոլորը անցավ: Դու ապացուցիր, որ արժանի ես սիրվելու, և ես իմ հոգու բոլոր զորությամբ կսիրեմ քեզ:

Տիկինը ոչինչ չպատասխանեց: Սաստիկ ուրախությունը և սաստիկ երկյուղը միօրինակ կապում են մարդու լեզուն: Նա բավական էր, որ կրկին գտնվում է իր մի ժամանակ սիրած տղամարդի գրկում. դրանով բախտավոր էր, դրանով երջանիկ էր համարում իրան:

Յատուկ Պոէմ

Հիմա դառնանք դեպի գործը,— ասաց երիտասարդը. դրանք ո՞ր դռների բանալիներն են:

Այդ մեկը դրսի դռան բանալին է, որ տանում է դեպի մի փոքրիկ քառակուսի բակ, որի յուրաքանչյուր անկյունում գտնվում են մի-մի ահագին չինարիներ և հովանավորում են ամբողջ բակը: Այդ բակի միջից մի նեղ դուռ տանում է դեպի զենքերի պահեստի ամբարանոցը, իսկ մի մեծ դուռ տանում է դեպի խանի դիվանատան ընդարձակ բակը:

Ի՞նչ ես կարծում, ես չէ՞ի մոլորվի այդ լաբիրինթոսի մեջ:

Ես քեզ հետ կլինեմ, ինձ բոլոր ծակուծակերը հայտնի են, ես քեզ միայնակ չեմ թողնի:

Փոխանակ պատասխանի, երիտասարդը մյուս անգամ գրկեց իր հերոսուհուն և սեղմեց իր կուրծքի վրա:

Դու երբեք ինձ այդքան քաղցր չես եղել, որպես այս գիշեր, նազելիս,— ասաց նա խորին հոգեզմայլության մեջ:— Հիմա պատրաստվենք գնալու:

Ես շատ չեմ ուշացնի քեզ,— պատասխանեց տիկինը, նրա գրկից դուրս պրծնելով. ինձ հարկավոր է միայն փոխել հագուստս:

Նա վազեց իր սենյակը և մի քանի րոպեից հետո վերադարձավ տղամարդի հագուստով:

Պետք է մարդու հագուստը սազ գա իր գործին, այդպես չէ՞, սիրելիս,— ասաց նա ծիծաղելով:— Հիմա գնանք:

Սպասի՛ր,— ասաց աբեղան նրան կանգնեցնելով. ես մոռացա քեզ հարցնել, թե ինչպե՞ս հաջողվեցավ քեզ ձեռք բերել այդ բանալիները:

Դա մի ամբողջ պատմություն է, լավ է, որ չհարցնեք,— պատասխանեց Սառան հրաժարվելով:

Ինչո՞ւ:

Կարելի է Փարիշանը բարկանա, եթե քեզ պատմելու լինեմ:

Երևի, մի գաղտնիք կա. բայց դու գիտես, որ մենք հոգևորականներս իրավունք ունենք ամեն մարդու գաղտնիքները գիտենալու,— ասաց երիտասարդը ծիծաղելով:— Փարիշանը չի բարկանա, պատմի՛ր, սիրելիս:

Փարիշանը գողացել է այդ բանալիները ամրոցի «դափուչի-բաշիից» (դռնապանների գլխավորից),— ասաց Սառան, երկար մտածելուց հետո:

Ինչպե՞ս:

Հենց այդ ինչպեսի մեջն է բոլոր գաղտնիքը, լսի՛ր. դռնապանների գլխավորը մի ծերունի է, այն ծերունիներից մեկը, որ մազերը սպիտակելուց և ատամները թափվելուց հետո նորից սկսում է սիրել: Նա մի առանձին ախտ ունի սիրահարվել միայն կանանոցի աղախինների վրա, որոնք անդադար նրա աչքերի առջևից անցուդարձ են անում, երբ նա ամեն առավոտ դռները բաց անելով, փառավորապես նստում է ամրոցի մեծ դռան մոտ: Դա իր մտքում սիրում էր Փարիշանին, որը, կարելի է ասել, աղախինների մեջ ամենագեղեցիկն է: Շատ անգամ գնում էր իր երևակայական սիրուհու համար թանկագին ընծաներ, քաղրավենիք և ուրիշ այդպիսի բաներ: Փարիշանը ուրախությամբ ընդունում էր ընծաները, վայելում էր և քթի տակից ծիծաղում էր ծերունու հիմարությունների վրա:

Երբ ես Փարիշանին առաջարկեցի, թե պետք է ձեռք բերել գենքերի պահեստի բանալիները, նա մի րոպե մտածեց ու ինձ ասաց. «Այդ հեշտ է. ես հենց այս գիշեր ձեռք կբերեմ բանալիները...»:

Փարիշանը, որ միշտ աշխատում էր խույս տալ իր անտանելի սիրողից, այս գիշեր, ընդհակառակն, միջոց է որոնում հանդիպել նրան:— «Այս ի՞նչ է պատահել քեզ հետ, Ասկար «ամի» (կանանոցի բոլոր աղախինները նրան «ամի» են կոչում) ասում է նրան:— Վաղուց է ինձ համար ոչինչ չես գնել□:

Յատուկ Պոէմ

Այդ խոսքերը գժվացնում են «ամիին». առաջին անգամ նա Փարիշանի կողմից գտնում է մի այդպիսի մտերմություն:

Ասկար ամիի հոգին քեզ մատաղ լինի,— պատասխանում է ծերունին, դու միայն Ասկար ամիի հետ այդպես քաղցր խոսիր, նա իր բոլոր ունեցածն ու չունեցածը քեզ կընծայե:

Ես քեզ հետ քաղցր կխոսեմ, Ասկար ամի, էլ քեզ ուշունցներ չեմ տա,— ասում է Փարիշանը ավելի հրապուրիչ կերպով ու մոտենում է, ձեռքը քսում է նրա ուսին:

Փարիշանը սովորություն ուներ Ասկար ամիի սիրո ցույցերին միշտ հայհոյանքով պատասխանել և երբեմն գլխին խփել: Ասկար ամին մի առանձին բախտավորություն էր համարում, երբ սիրած կնոջ գեղեցիկ ձեռքը դիպչում էր իր գլխին: Բայց Փարիշանի այս անգամի անակնկալ քնքշությունը նրան միանգամայն սքանչացնում է, և նա վստահում է Փարիշանին հրավիրել իր սենյակը, ասելով.

Գնանք, հոգիս, գնանք ինձ մոտ, ինչ որ ուզում ես, Ասկար Ամին կտա քեզ:

Փարիշանը հաճությամբ հետևում է ծերունուն, մտնում է նրա սենյակը: Ասկար ամիի պահանջը խիստ համեստ է լինում. նա խնդրում է, որ Փարիշանը հետ քաշե երեսի քողը և մի կողմ գցե իր չադրան, որ ինքը կարողանա կուշտ կերպով նայել նրա մարմնի սիրուն կազմվածքի վրա: Պետք է գիտենալ, որ պարսիկ կնիկները իրանց չադրան վեր առնելուց հետո, ներկայանում են համարյա կիսամերկ դրության մեջ: Ներքին հագուստները խիստ կարճ են. կուրծքը, ուսերը, սրունքները, բազուկները մնում են բոլորովին բաց:

Նայիր,— ասում է Փարիշանը, մի կողմ գցելով թե չադրան և թե երեսի քողը. որքան կամենում ես նայիր:

Ծերունին, բոլորովին հիացած իր տեսածից, ավելի հեռուն է գնում, կամենում է գրկել, համբուրել նրան:

Այդ անկարելի է, Ասկար ամի,— ասում է Փարիշանը. այդ թող չեմ տա: Այն էլ բավական էր, որքան նայեցիր իմ վրա:

Փարիշանը ձեռքով հրում է, մի կողմ է ձգում ծերունուն, իսկ ինքը սկսում է աչք ածել սենյակի շուրջը, ձևացնելով, թե շատ հետաքրքրվում է այնտեղ գտնված առարկաներով: Ծերունին չէ զրկում նրան այդ զվարճությունից: Սենյակի մի ճակատի վրա, որի մոտ նրա անկողինն էր դրած, պատի մեջ ցցած մեխերից քարշ էին ընկած դռնապանների գլխավորի բազմաթիվ բանալիները: Այդ բանալիները նա գիշերը քարշ էր տալիս մեխերից, իսկ ցերեկը քարշ էր տալիս իր գոտիից, հպարտությամբ ման էր գալիս ամրոցում, իր նշանավոր պաշտոնը ցույց տալու համար: Փարիշանի աչքերը կանգնում են պատից քարշ ընկած բանալիների վրա:

Այդ ո՛րքան բանալիներ ունես, Ասկար ամի,— ասում է նրան, կրկին մի քաղցր ժպիտ գործելով իր սիրուն դեմքի վրա:

Ապա, ի՞նչ ես կարծում, այդ ամբողջ ամրոցը իմ ձեռքումն է,— պատասխանում է Ասկար ամին պարծենալով:— Կամենամ կփակեմ, կամենամ կբաց անեմ:

Թույլ տուր տեսնեմ, Ասկար ամի, ես կարո՞ղ եմ գիտենալ, թե ո՛ր բանալին որ դռանն է պատկանում,— ասում է Փարիշանը:

Չես կարող,— պատասխանում է Ասկար ամին:

Կարող եմ, ասում է Փարիշանը. ե՛կ գրազ գանք:

Ինչո՞վ,— հարցնում է Ասկար ամին:

Ինչով որ դու կամենաս,— պատասխանում է Փարիշանը:

Եթե դու իմացար,— ասում է Ասկար ամին,— թե ո՛ր բանալին ո՛ր դռանն է պատկանում, ես կտամ քեզ տասը հատ ոսկի. իսկ եթե չիմացար, դու պիտի տաս ինձ մի զույգ համբույր:

Շատ լավ,— համաձայնվում է Փարիշանը և սկսում է մատը մի առ մի դնել բանալիների վրա, ասելով. ահա այդ մեծ դռան բանալին է, այդ փոքր դռան բանալին է, այդ միջին դռան բանալին է, այդ դրսի դռան բանալին է, և մյուսներն էլ այդ կարգով:

Յատուկ Պոէմ

Ես տարա, ես տարա,— բացականչում է Ասկար ամին, ուրախությունից վեր-վեր թռչելով:— Ոչ մեկը չկարողացար գիտենալ:

Ինչպե՞ս չկարողացա,— պատասխանումէ Փարիշանը չկոտրվելով. ապա դու իմ սխալները ցույց տուր, տեսնեմ:

Այս րոպեիս ցույց կտամ,— ասում է Ասկար ամին և սկսում է մի առ մի ցույց տալ, թե որ բանալին որ դռանն է պատկանում, մինչև հասնում է երկու բանալիի: Դրանցից մեկը, ասում է, գենքերի պահեստի բանալին է, իսկ մյուսը՝ նրա բակի դռան բանալին է:

Փարիշանը մտքումը նշանակում է այդ երկու բանալիները, իսկ ծերունին շարունակում է մնացածները ցույց տալ:

Հիմա տեսա՞ր, որ տարված ես,— ասում է ծերունին դառնալով դեպի Փարիշանը. հիմա տուր տարած գրազս:

Ինչ տամ, իհարկե, դու կարող ես գիտենալ, իսկ ես չեմ կարող,— ասում է Փարիշանը, նրան ավելի գրգռելով:— Քո բանալիներն են, քո ձեռքումն են մաշվել, ես ո՞րտեղից պիտի գիտենամ:

Դե, լավ է, անաստված, մի տանջիր ինձ,— ասում է Ասկար ամին աղաչելով. «խո տարել եմ, էլ ի՞նչ խոսք ունես: Թե ուզում ես, այն տասը ոսկին էլ կտամ, որ խոստացա:

Լավ, տուր,— ասում է Փարիշանը, ոչ թե ոսկիները ստանալու ցանկությունով, այլ որ մի առիթ գտնե նրան սենյակից հեռացնելու, որովհետև գիտեր, որ ոսկիները իր սանդուխանայում‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ պահած ունի:

Ծերունու ընդունարանից մի այլ դուռ բացվում էր դեպի փոքրիկ սանդուխանան. նա մտնում է այնտեղ ոսկիները բերելու համար: Փարիշանը այդ միջոցին, օգուտ քաղելով նրա բացակայությունից, վեր է առնում նշանակած բնալիները և թաքցնում է իր գրպանում: Երբ հայտնվում է ծերունին, ոսկիները բռնած ձեռքում, Փարիշանը ասում է նրան.

Յատուկ Պոէմ

Չէ, Ասկար ամի, ես հոգի ունեմ աստծուն տալու, դու տարել ես, ես ջղալություն§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§ չեմ անի. քեզ համար պահիր ոսկիներդ, ես կտամ, ինչ որ խոստացել եմ: Եվ մանկահասակ կինը իր գեղեցիկ երեսը դեմ է անում ծերունու ցամաքած շրթունքին:

Ասկար ամին ուրախացած այդ անսպառ երջանկությունով, ամենևին չէ նկատում իր սենյակում կատարված գողությունը: Փարիշանը առանց երկար ժամանակ կորցնելու հեռանում է, խոստանալով շուտ-շուտ այցելել նրան...

Երիտասարդ աբեղան, որ ուշադրությամբ լսում էր Սառայի պատմությունը, մի առանձին ոգևորությամբ բացականչեց.

Սքանչելի՛ սեր, դարձյալ դու ես դեր խաղում կնոջ, քո ընդունակ ավանդապահի ձեռքով...

Ապա, այդպես է սերը,— ասաց Սառան փաթաթվելով նրա պարանոցին:

Բոլորը հասկացա,— ասաց աբեղան. այժմ կարող ենք գնալ:

Նրանք հանգցրին ներքնատան մեջ վառվող ճրագը, և բակի դռները փակելով, հեռացան: Խավար, ոլոր-մոլոր փողոցներում դեռ ամբոխի հուզմունքը դադարած չէր: Ամբողջ բերդը գտնվում էր սոսկալի մոլեգնության մեջ: Տիկինը իր երիտասարդ ուղեկցի հետ խառնվեցան խռովված բազմության մեջ:

Յատուկ Պոէմ